

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.60.177-188>

УДК 725.182 «16/17»(477.43/.44)(045) **Бжезовська Наталія Володимирівна,**
старший викладач кафедри основ архітектури, дизайну та містобудування

Національний авіаційний університет

bzheza@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6527-8332>

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ФОРТИФІКАЦІЙ ЗАМКОВИХ СПОРУД НА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНУ СТРУКТУРУ МАЛИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ XVI – XVII СТОЛІТЬ

Анотація: в статті розглянуті фактори, що вплинули на формування архітектурно-планувальної структури малих міст Поділля на зламі XVI-XVII ст. Розглянуті особливості впливу змін у фортифікаційній системі міст та проаналізовано вплив цих змін на інтенсивність розвитку малих міст Поділля в період XVI – XVII століть. Акцентовано увагу на формотворчому впливі фортифікацій замків на планувальну структуру міст, що часто був визначальним на останньому етапі формування замків та їх укріплень. Визначена роль замкових споруд у абрисі укріплень міста. Досліджено вплив розвитку фортифікацій замків та їх з'єднання з обороною структурою міст на формотворчий процес малих міст Поділля XVI – XVII століть.

Ключові слова: Поділля; малі міста Поділля; оборонна архітектура; фортифікації; замки – фортеці; формотворчий вплив замків.

Постановка проблеми. В оборонній архітектурі на зламі XVI –XVII століть відбулись зміни структурно-типологічного рівня, застосовується сучасна бастионна система, яка поступово витісняє фортифікаційні укріплення середньовічного типу. З другої половини XVI століття у зв'язку із застосуванням артилерії замки втрачають свою суто оборонну функцію. Фортифікаційні споруди цього періоду були двох типів: замки, в яких оборонна функція залишалася основною, а мешкання другорядною; замки, що поєднували житлову і оборонну функції. Невід'ємною рисою замку була наявність основної житлової споруди з репрезентативними чи резиденційними рисами. З точки зору архітектури замки XVI –XVII століть являли собою окремий комплекс оборонних, господарчих, житлових споруд у єдиному периметрі укріплень. Утворюється категорія замків-фортець. Дуже часто нові фортеці впроваджені в композиційно-планувальну структуру міст. Процес об'єднання замку і міста проходив через різні етапи перепланування – від розміщення замку окремо через взаємодію фортифікаційних споруд у

з'єднаному укладі до етапу спільного абрису фортифікацій замку і міста. Відбувався постійний процес реконструкцій. Формотворчий вплив фортифікацій замку на планувальну структуру міста був визначальним на останньому етапі формування замків та їх укріплень. Чимало осад на подільському кордоні було визнано містами, беручи до уваги наявність замку. Дослідження впливу фортифікацій замків та їх з'єднання з оборонною структурою міст важливе для розуміння формотворчого процесу малих міст Поділля XVI – XVII століть.

Виклад основного матеріалу. Колонізаційний процес на Поділлі наприкінці XV століття був перерваний нападами кримських татар. Після цього села і міста почали відновлюватися лише з XVII століття у складі Польщі. Система міських укріплень продовжує розвиватися. Незважаючи на постійну загрозу з боку кримських татар, рух на заснування нових міст продовжується поряд із важливим напрямом розвитку оборонного будівництва. Лише поодинокі міста могли дозволити собі спорудження нових захисних фортифікацій, хіба що ті, що належали могутньому магнату [1]. У цей час започатковується формування мережі приватних міст і поряд із спорудженням укріплених замків зводили міські укріплення щоб боронити місто від ворожих нападів.

Внаслідок колонізації заходами польської влади і магнатів було відновлено багато зруйнованих містечок та замків і засновані нові. У першій половині XVII століття процес формування містечок прискорився [2]. Містобудівна справа на Поділлі найактивніше розвивалася на території малих історичних міст, де були оновлені або реконструйовані існуючі міські укріплення. Поширюються найновіші європейські системи в містобудуванні. Велику роль у просуванні європейських тенденцій у містобудуванні відігравав зв'язок знатних шляхетних родів з Європою, їх подорожі з метою знайомства з шедеврами епохи Ренесансу і Просвітництва, результатами яких ставали планувальні та композиційні принципи будівництва резиденцій і їх поєднання з планувальною структурою міста [3].

Завдяки бурхливому зростанню кількості нових міст посилилось значення містобудування з застосуванням і поширенням композиційної схеми ренесансних проектів «ідеального міста», що була запроваджена при заснуванні міст Жовква, Броди, Станіслав. У замковому будівництві застосовується найчастіше просторова схема на основі квадрата, прямокутника, трикутника, багатокутника.

На початку XVII століття запанували нові засади містобудування на Поділлі, що пов'язано із активності магнатів і діяльністю будівничих європейського походження, що перебували у них на службі. Закладені або

перебудовані бастионні системи у Жовкві, Золочеві, Підзамочку, Збаражі, Язлівці, Бродах, Бережанах. Закладення нових замків у цей період обумовлювалось вибором місцевості, що давала можливість зручному розташуванню геометрично правильної фортеці та перед поля [4]. Замки виникали поступово із поширенням зміцнення влади магнатів, а також з будівництвом міст, як центрів торгівлі і розвитку ремесел. Міста потребували захисту і разом із замками були оборонними центрами цілих областей. Замки, що розташовувались поряд з містом, завдяки міським фортифікаціям мали додатковий захист, при цьому фортифікації замків домінували в оборонному значенні над середмістям і міськими укріпленнями [5]. Поява нової еліти на українських землях та активне будівництво укріплених резиденцій спонукало до того, що вони стали відігравати важливу роль у розпланувальній структурі міст Поділля. Такі замки, що були у взаємодії із містом - у Бродах, Бережанах, Жовкві, Збаражі - під час воєнних дій функціонували у складі фортифікаційної системи міста. У XVI – початку XVII століття подільські міста набули рис цілісних фортець. Місто-фортеця виконувало функцію захисту людей як у містах, так і селян на прилежних територіях [6]. Заможні польські пани споруджували і відбудовували фортеці і замки. На період другої половини XVI століття припадає зростання кількості приватних замків, які стають надійними захисниками міст, як замок Меджибіж, який з середини XVI століття перейшов у володіння родини Сенявських і нові власники перетворили його на один із найміцніших приватних оборонних замків Поділля.

В цей період на території Поділля найактивніше розвивалися приватні міста, де ключову роль у розпланувальній структурі міста зазвичай відігравав замок. Кожний власник намагався осучаснити існуючу оборонну споруду і надати їй презентабельного вигляду. Тому на цей час припадає велика кількість перебудов і реконструкцій замків. Інколи зміни були незначні, а часом споруда змінювалась докорінно. Характерним явищем цього періоду є замково-палацові комплекси. Такі споруди набували вигляду «палацо ін фортеця» - магнатської резиденції, що є перехідна між замком і палацом. Функція замку – оборонна, а модель «палацо ін фортеця» стала компромісом між безпекою і зручністю. Будівельники фортець були заощадливі і використовували попередні фортифікації, пристосовуючи їх до оборони в нових умовах [7]. На таких засадах було перебудоване місто Бережани за Миколи Сенявського (Рис.1). В середині XVI століття був не лише реконструйований а й розбудований напівзруйнований первісний замок із застосуванням нового архітектурного стилю і прогресивної фортифікаційної концепції. Міська розпланувальна схема свідчить про формування структури міста на базі ренесансної концепції «ідеального міста», розробленій італійським архітектором П'єтро Катанео і

характеризувала ренесансне трактування середньовічного феномену «міста-фортеці». Концептуальна подібність розпланувальних схем «місто – фортеця» прослідковується також у структурі Жовкви, Бродів, Станіслава (Рис.2).

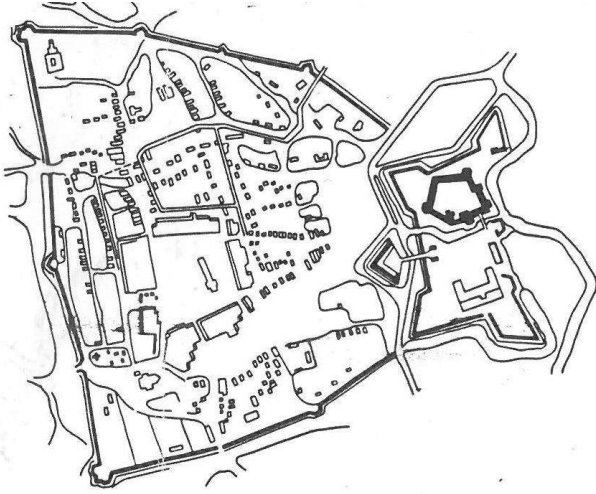

Рис. 1 – Схема плану міста Березани
1700-ті роки

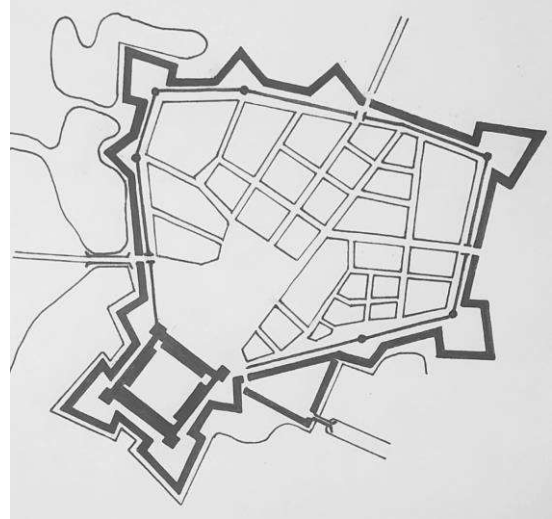

Рис. 2 – Схема плану міста Жовква
1700-ті роки

Рис. 3 – Станіслав. План міста 1792р., складений за участю Артура Дрекслера. Копія, що зберігається в Івано – Франківському краєзнавчому музеї

Місто Станіслав було розплановано за принципами регулярних міст Магдебурзького права та «ідеальних міст» (Рис. 3). У період закладення міста відбувалася поява нових видів вогнепальної зброї і важливим містобудівним фактором була проблема оборони, бо міські стіни перестали бути надійним захистом міста. При перебудові лінія міських укріплень стала широкою і

потужною, що стало вирішальним фактором внутрішньої планувальної структури міста. Із плином часу місто змінювалось. У 1700 році фортифікації були зміцнені і розширені, був збудований новий палац Потоцьких, який у подальшому часі разом із прилеглою територією було обнесено мурами, і ці укріплення об'єдналися з міськими укріпленнями.

Розпланувальні замкові структури Станіслава і Жовкви займають симетричну позицію відносно розпланувальних схем міста. Це стосується також до бастионної частини Бережанського замку. Бережани були засновані у 1530 році як невелике приватне місто. В період розповсюдження містобудівних течій із Європи сформувалась просторова система міста, що було виражено у поєднанні міста із замком за допомогою фортифікаційної системи, яка об'єднала нові території центру міста і укріплення замку [8]. Замковий ансамбль перетворюється на «палацо ін фортеця». Однак в цій схемі мурований замок зміщений від головної розпланувальної осі, на якій розташована ринкова площа, напрями його мурів не узгоджуються з напрямками основних осей міської структури, що свідчить - замок є структурою більш давнішого походження, тобто Бережанський замок займає проміжну нішу між бойовими замками і ренесансними замками-резиденціями. У XVI столітті Бережанський замок був найпотужнішим і найбагатшим з магнатських резиденцій Поділля [9]. За Бережанською фортецею закріплюється статус, неприступної твердині, яка брала під свій захист не тільки міське населення, але й жителів навколишніх сіл.

На кінець XVI – початок XVII століття припадає найбільша інтенсивність закладень нових замків на Поділлі. Ці укріплення уособлювали могутність і владу власника замку і гарантували його безпеку. Для будівництва замку завжди вибирали найвище місце по сусідству з містом – скелю, верхню частину схилу річкової долини, пагорб. Замки набували рис укріпленої резиденції, де головною функцією було мешкання, дуже часто вони були вписані в композиційно-планувальну структуру міст. Нові міста Поділля, які створювались у цей період через політичну ситуацію були укріплені і з'єднувались із резиденцією магната, що була складовою загальної композиції міста. Резиденція власника міста (замок, палац, замково-палацовий комплекс), оборонна система, паркові ансамблі виступають головними формотворчими елементами планувальної структури міст переважного нового ренесансного типу, як місто Жовква.

У містобудуванні Поділля цього періоду були присутні наймодніші європейські погляди у композиційно - просторових структурах нових та реконструйованих міст. Розбудова територій відбувалась під впливом архітектурно-містобудівних традицій Італії, Франції, Чехії. Містобудівними

домінантами ставали замки, палаци, замкові та монастирські комплекси, магнатські резиденції і відігравали роль містоутворюючих елементів малих міст Поділля, більшість з яких характеризує регулярність планувальної структури, де центральні або ринкові площі розміщені на рівному рельєфі, а замкові, палацові комплекси – на підвищенні. Домінування будов залежать від їх функціонального значення, яке визначає їх місце в планувальній структурі міста. Підґрунтям розвитку головних складових малих міст Поділля XVII століття стали ренесансні розпланувальні ідеї «ідеального міста», де базовими елементами є площа ринок, приринкові квартали, резиденція власника (замок, замково-палацовий комплекс, палац), оборонна система, сакральні комплекси. Композиційне співвідношення «палац – резиденція» або «замок – резиденція – ринкова площа» створювали єдиний архітектурно-планувальний ансамбль центру міста. Ці нові тенденції у плануванні міст відслідковуються у Жовкві. При плануванні міста архітектор передбачав характерний для міст ренесансу розподіл функцій площами, плануючи головну парадну площу, поєднану з замком, ратушею та костелом, та додаткові торгові площі. Яскравий зразок збереженої планувальної структури і забудови новозаснованого міста кінця XVI століття є місто Жовква. Це місто було закладене як приватне укріплене місто-резиденція і належить до числа пізньоренесансних міст. Жовква була однією із реалізацій концепції «ідеального міста». Початковий етап розбудови міста і його укріплень відносяться до кінця XVI - початку XVII століття. Спочатку був закладений замок, розплановані квартали середмістя, збудована площа ринок. Всі будови Жовківського замку розплановані симетрично відносно центральної повздовжньої осі (Рис.2). Вісь проходить через в'їзну замкову браму, перетинає подвір'я замку і замикається на середині палацового комплексу. Просторова структура міста складається із двох спряжених частин: замку власника та укріпленого середмістя. Місто мало спільну головну планувальну вісь міста і замку. Ще одна важлива риса планувальної структури міста ренесансного типу, коли кільце чи квадрат оборонних стін замку з однієї сторони дотикається до міського кільця укріплень, а з другої є композиційним поєднанням замку власника і головної площі. Дуже часто нові фортеці та палаци вписані в композиційно-планувальну структуру міст нового ренесансного типу. Жовква в цьому сенсі належить до класичного планувального типу ренесансного міста. У XVII столітті структура середмістя розвивалась, було додано два укріплення передмістя, а до будівлі замку – парковий комплекс. Наприкінці XVII століття Жовква була одним із міст - резиденцій Яна III Собеського [11]. Наразі Жовква залишилась найбільш раннім збереженим прикладом ренесансного ідеального міста в Україні.

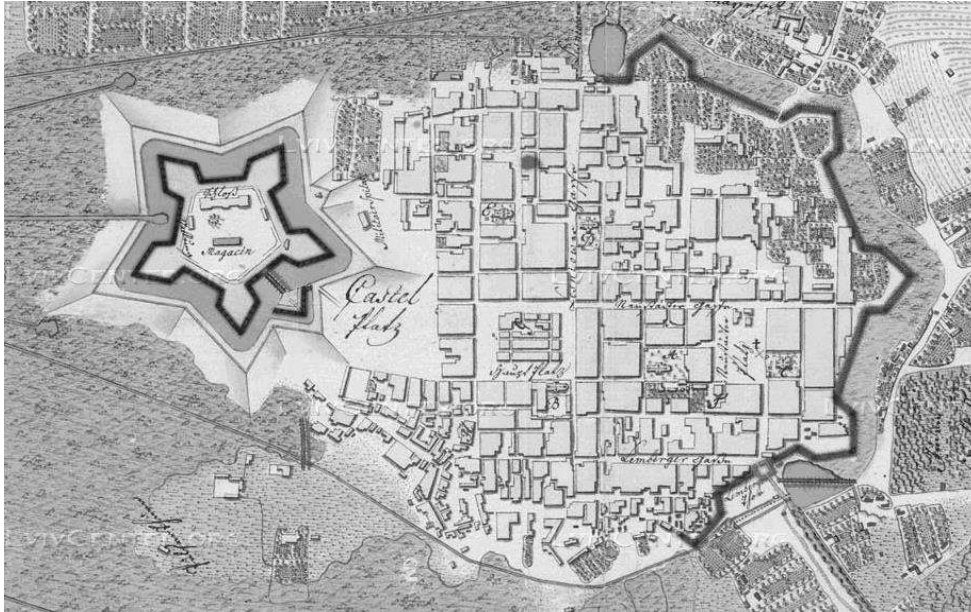

Рис. 4 – Схема міста Броди.

П'ятикутний бродівський замок – ліворуч

До одного із перших ренесансних міст Поділля належить також місто Броди (Рис.4). Його заснування сталося за ініціативи гетьмана Станіслава Жулкевського і розташоване недалеко від Жовкви. Місто складалося із спряжених замку та середмістя, розташованих на острові посеред великого ставу. В 1630 році новий власник міста Станіслав Конєцпольський реконструював місто, збільшивши його територію. Розвиваючи планувальну та просторову структуру середмістя він додав нові квартали і ще одну ринкову площу. Але старі планувальні засади міста були збережені: замок мав п'ятикутний обрис укріплень, а оборонний пояс середмістя був змінений з кола на овал. У переплануванні міста знайшли вираз найновіші тенденції європейського містобудування першої половини XVII століття [10]. Місто розплановане у вигляді регулярного п'ятикутника, у західній частині якого розміщена укріплена резиденція власника, розпланування виконане за французькою системою і це дало підстави вважати, що ідея планування міста належить французькому військовому інженерові Гійому Левассеру Боплану.

Натхненником і втілювачем містобудівних ідей на Поділля виступала князівська шляхетська верхівка. Давні українські шляхетські роди володіли величезними маєтностями і будівництво нових міст зумовлювалося їхньою фінансовою спроможністю, розвитком інженерної та архітектурної думки та доцільністю зведення нових укріплених міст. Масштабні містобудівні проекти відрізнялися новітніми поглядами і теоріями. Їх головні риси – це розмах та великий масштаб, наявність композиційних осей. Просторовими домінантами ставали замки, палаци, резиденції власників зі своїми осями сприйняття.

Новоутворені міста відповідали моделі міста-резиденції, що полягає у принципі розташування середмістя, поєднаного із замком.

Одним із найкраще збережених історичних міст Поділля є місто Микулинці. В середині XVI століття був побудований укріплений замок, це стало початком майбутнього міського утворення. Головною особливістю історичного міста є осьова об'ємно-просторова композиція, яка походить з XVII століття і простежується у сучасному місті. Головні елементи міського ансамблю розміщені вздовж розпланувально-просторової осі: площа ринок, палацовий комплекс з садом, який був виконаний у бароковому стилі і також мав регулярне розпланування, костел. Будівничими та власниками міста було створено регулярну осьову об'ємно-просторову композицію міста. Що є яскравим прикладом застосування нових принципів забудови у вже сформованому середньовічному місті. Природне середовище виявилось зручним для зведення могутнього замку у XVI столітті і розпланування середмістя за регулярним принципом у період XVII столітті. Поруч із замком на мисі, оточеному півколом ріки Серет, було розташовано палац із парком і костел. Було створено живописну і водночас регулярну осьову об'ємно-просторову композицію міста, де вдало розташувались головні доміанти, а інші планувальні елементи підсилили їх значення.

Новозасновані, чи повністю переплановані міста демонструють поширення на Поділлі новітніх європейських принципів містобудування. Містобудівна справа розвивалася насамперед на територіях давніх історичних міст. Чимало з них отримали нові або значно оновлені уже існуючі міські укріплення. В систему нових укріплень входив і замок. Нові міста закладалися, базуючись на попередньому досвіді містобудування, що спирався на спадкоємний розвиток середньовічних структур. Нові вимоги до обороноздатності міста та організації міського життя вимагали нових архітектурно-містобудівних форм. Міста будуються за новою розпланувальною схемою регулярного характеру за архітектурно-планувальними принципами ренесансного «ідеального міста». У подальшому розвитку міст резиденції власників були представлені палацовими комплексами з парками і вся композиція міста була підпорядкована резиденції власника.

Висновки. Замок як явище впродовж свого існування відображав еволюцію форм укріплень, що для кожного регіону і періоду мали свої характерні риси і взаємозв'язок із планувальною структурою міст Поділля. Оборонні споруди змінювались внаслідок перебудов та руйнувань з різних причин і з різною інтенсивністю. Відповідно різні елементи оборонних споруд фортифікацій замків збереглися у різній кількості і цілісності. Процес об'єднання замку і міста проходив через різні етапи перепланування: від

розташування замку окремо, через взаємодію фортифікацій у спряженому укладі і до етапу отримання спільного абрису фортифікацій, коли формотворчий вплив замку на розвиток планувальної структури міста був визначальним. Дослідження укріплень замків в історичному, архітектурному, містобудівному аспекті та їх формотворчий вплив має важливе значення для розуміння подальшого розвитку формоутворення та розвитку малих історичних міст Поділля.

Список джерел

1. Вечерський В. В. Фортеці й замки України: монографія. Деснянська правда. Чернігів, 2011. 664 с.
2. Мацюк О. Фортеці і замки України / О. Мацюк // Пам'ятки України. – 1991. – №2. – С. 56-59.
3. Нельговский Ю. А., Годованюк Е. М. Каменные замки Западной Украины конца XVI - первой половины XVII вв. // Архитектурное наследство, 1986. № 34. С. 125 - 133.
4. Оконченко О. М. Архітектура фортифікацій замків Західної України середини XVI - кінця XVII століть: дис. канд. арх.: 18.00.01. НУ «ЛП». Львів, 2015. 335 с.
5. Пламенецька О. Фортеці й замки в Україні / О. Пламенецька, В. Вечерський // Пам'ятки України. – 1996. – № 2. – С 13-25.
6. Прибега Л. В. Замки та фортеці / Л. В. Прибега. – Київ: «Мистецтво», 2007. – 352 с.
7. Ричков П. А. Західноукраїнські міста-фортеці XVI - XVIII століть // Пам'ятки України. 1990. № 2. С. 20 - 22.
8. Сіцінський Ю. Оборонні замки західного Поділля XIV-XVII ст. / Ю.Сіцінський. – К., 1928. – 96 с.
9. Спадщина. Бережани. Замок Сенявських. Погляд з небес / Наследие. Бережаны. Замок. Част. 1. URL: https://dc683.4sync.com/img/LU19Og-T/s11/1661b090178/DJI_0113_0116_M (дата звернення 05.03.2021). 179.
10. Спадщина. Броди. Замок та палац / Наследие. Броды. Замок и дворец. URL: <https://dc736.4sync.com/img/iq-wYsPW/s11/164130a9128/115> (дата звернення 05.03.2021).
11. Спадщина. Жовква. Замок. Частина 1 / Наследие. Жовква. Замок. Часть 1. URL: https://dc440.4sync.com/img/XXCWeVD1/s11/15fd52b0418/DJI_0108_0110_M (дата звернення 05.03.2021).

References

1. Vechersky V.V. (2011). Vechersky V/V/ Fortresses and castles of Ukraine: monograf. Desnyanska Pravda. Chernihiv, 2011. 664 [Fortetzi i zamky Ukrainy: monohrafiia]. Desnyanska Pravda. Chernihiv, 664 (in Ukrainian)
2. Matsjuk O. (1991). Matsuk O. Fortesses and castles of Ukraine \O.Matsuk\ Sights of Ukraine. 1999. №2 . p.56-59. [Fortetzi i zamky Ukrainy/ Matsjuk// Pamyatky Ukrainy]. № 2, 56-59 (in Ukrainian)
3. Nelhovskiy Ju.A., Hodovanjuk E.M. (1986). Nelgovsky Yu. A., Godovanyuk E.M. Stone castles of Western Ukraine of the end of XVI - first half of XVII centuries. // Architectural Heritage, 1986. № 34. c. 125 - 133. [Kamennyye zamky Zapadnoi Ukrainy kontza XVI – pervoi poloviny XVII vv.]. Arhitekturnoie nasledstvo, № 34, 125-133. (in Russian)
4. Okonchenko O.M. (2015). Okonchenko O.M. Architecture of fortifications of castles of Western Ukraine of the middle XVI – the end of XVII centuries: dis. Cand. Arch.: 18.00.01. Well, “LP”. Lviv. 2015. [Arhitectura fortyfikatsiy zamkiv Zahidnoyi Ukrainy seredyny XVI – kitsya XVII stolit: dysert. kand. arkh.]. NU “LP”. Kyiv, 335 (in Ukrainian)
5. Plamenetska O. (1996). Plamenetska O. Fortesses and castles in Ukraine \ O.Plamenetska, V.Vechersky\ Sights of Ukraine. 1996.№2. p.13-25 [Fortetzi i zamky v Ukraini]. Pamyatky Ukrainy. №2, 13-25. (in Ukrainian)
6. Prybega L.V. (2007). Pribega L.V. Castles and fortresses \ L.V. Pribega. Kyiv: “Art”, 2007. P.352 [Zamky ta fortetzi]. Kyiv: “Mystetstvo”, 352. (in Ukrainian)
7. Rychkov P.A. (1990). Rychkov P.A. Western Ukrainian fortresses cities of the XVI-XVIII centuries\ Sights of Ukraine. 1990. №2.p.20-22 [Zahidnoukrayinski mista-fortetzi XVI-XVIII stolit], Pamyatky Ukrainy. №2, 20-22 .(in Ukrainian)
8. Sitsinsky Y. (1928). Sitsinsky Y. Defensive castles of western Podillya XIV_ XVII centuries\ Y.Sitsinsky. K.1928.p.98. [Oboronni zamky pahidnoho Podillya XIV-XVII sn.]. K., 96.(in Ukrainian)
9. Spadschyna. Berezhany. Zamok Senyavskyh. Poglyad z nebes. Heritage. Berezhany. Senyavsky Castle. View from heaven / Heritage. Berezhany. Lock. Part. 1. [Nasledie. Berezhny. Zamok. Chast.1.].URL: https://dc683.4sync.com/img/LU19Og-T/s11/1661b090178/DJI_0113_0116_M (data zvernennya 05.03.2021). (in Ukrainian)
10. Spadschyna.Brody. Zamok ta palatz. Heritage. Brody. Castle and Palace [Nasledie. Brody. Zamok i palaz.]. URL: <https://dc736.4sync.com/img/iq-wYsPW/s11/164130a9128/115> (data zvernennya 05.03.2021). (in Ukrainian)
11. Spadschyna. Zhovkva. Zamok. Chast.1. Heritage. Zhovkva. Bile.Lock. Part 1. [Nasledie. Zhovkva. Zamok. Chast. 1.]. URL:

https://dc440.4sync.com/img/XXCWeVD1/s11/15fd52b0418/DJI_0108_0110_M
(data zvernennya 05.03.2021). (in Ukrainian)

Аннотация

Бжезовская Наталья Владимировна, старший преподаватель кафедры основ архитектуры, дизайна и градостроительства, Национальный Авиационный Университет.

Особенности влияния фортификаций замковых сооружений на архитектурно-планировочную структуру малых городов Подолья XVI – XVII столетий.

В статье рассмотрена эволюция развития замковых укреплений, которые для каждого региона и исторического периода имели свои характерные черты и их взаимосвязь с планировочной структурой малых городов Подолья.

Выявлены особенности формирования фортификационных систем, которые оказали влияние на архитектурно-планировочную структуру городов Подолья на стыке XVI-XVII столетий. Рассмотрены замковые укрепления и фортификационные системы городов Бережан, Жовквы, Бродов, Станислава, Збаража, Меджибожа и других. Уделено внимание особенностям изменений в фортификационной системе городов структурно-типологического уровня и применения современной бастионной системы, которая вытеснила фортификационные укрепления средневекового типа. Проанализировано влияние этих изменений на интенсивность развития малых городов Подолья в период XVI – XVII столетий. Акцентируется внимание на формотворческом влиянии фортификаций замковых сооружений на архитектурно-планировочную структуру городов, что часто было определяющим на последнем этапе формирования замков и их укреплений. Рассмотрен процесс объединения замка и города, который проходил через разные этапы перепланирования: от размещения замка отдельно, через взаимодействие фортификаций и до этапа получения общего абриса укреплений города. Определена роль замковых фортификаций в системе укреплений малых городов Подолья. Исследовано влияние развития фортификаций замков и их слияния с оборонной структурой города на градостроительный процесс малых городов Подолья XVI – XVII столетий. Рассмотрено формирование замковых укреплений в историческом, архитектурном, градостроительном аспектах и их влияние на архитектурно-планировочную структуру малых городов Подолья и значение этого влияния для понимания дальнейшего развития малых исторических городов Подолья.

Ключевые слова: Подолье; малые города Подолья; оборонная архитектура; фортификации; замки-крепости; формотворческое влияние замков.

Annotation

Bzhezovska Nataliya, senior lecturer at the Department of Fundamentals of architecture, Design and Urban Planning of National Aviation University.

Features of the influence of fortifications of castle structures on the architectural and planning structure of small cities of the Podillya of the XVI-XVII centuries.

The article examines the evolution of the castle fortifications, which for each region and historical period had their own characteristic features and their relationship with the planning structure of small towns in Podillya. The features of the formation of fortification systems, which influenced the architectural and planning structure of the cities of Podillya at the turn of the XVI-XVII centuries, are revealed. The castle's fortification and fortification system of the cities of Berezhany, Zhovkva, Brody, Stanislav, Zbarazh, Medzhybozh and others are considered. Attention is paid to the peculiarities of changes in the fortification system of cities of the structural-typological level and the use of the modern bastion system, which supplanted the fortifications of the medieval type. The influence of these changes on the intensity of development of small cities in Podillya in the period of the XVI-XVII centuries is analyzed. Attention is focused on the formative influence of the fortifications of castle structures on the architectural and planning structure of cities, which was often decisive at the last stage of the formation of castles and their fortification. The process of uniting the castle and the city is considered, which went through different stages of re-planning: from placing the castle separately, through the interaction of fortification and up to the stage of obtaining a general outline of the city fortifications. The role of castle fortifications in the system of fortifications of the small cities of Podillya is determined. The influence of the development of fortifications of castles and their merger with the defense structure of the city on the urban planning process of the cities of Podillya of XVI-XVII centuries is investigated.

The formation of castle fortifications in the historical, architectural, town-planning aspects and their influence on the architectural and planning structure of the small cities of Podillya and significance of this influence for understanding the future development of small historical cities of Podillya are considered.

Key words: Podillya; small cities of Podillya; defense architecture; fortifications; castles; fortresses; formative influence of castles.